

Laudatio de l'Obra Cultural Balear amb motiu de la concessió del premi Canigó

En primer lloc voldria manifestar que em sent molt honorat de poder fer aquesta lloança d'una institució cabdal de les Illes Balears i dels Països Catalans, que enguany arriba a 50 anys d'existència i rep, ben merescudament, el premi Canigó de la Universitat Catalana d'Estiu. L'Obra Cultural Balear ha marcat la vida cultural i cívica de les Illes durant aquests 50 anys, i si em permeteu una petita nota personal, també ha marcat la vida de qui us parla: si enguany l'Obra fa cinquanta anys, també enguany fa quaranta anys rodons que tinc el plaer de ser-ne soci. Per això comprendreu que avui em congratuli especialment d'intervenir en aquest acte i que participi de la joia i l'orgull de la trajectòria de la nostra entitat. Afiliat quan era un estudiantet i amb moltes ganes de fer coses, record amb emoció que el president, l'infatigable Climent Garau i Arbona, em convidà a assistir a algunes juntes de govern de l'entitat, aquelles juntes quasi catacúmbiques que es feien en un piset propietat de l'Editorial Moll, en un carrer de la Palma antiga que té el nom (que ja no pot ser més escaient) de *carrer de la Torre de l'Amor*. Perquè una torre d'amor (a la llengua, a la cultura i al país) és el que ha estat sempre l'Obra Cultural. En el piset de la Torre de l'Amor, un poc acoquinat jo entre persones importants, vaig copsar la grandesa de la fidelitat a la terra i a la cultura i la fermesa de la nostra gent més valuosa.

La creació de l'Obra va ser una idea de Francesc de Borja Moll, una altra torre d'amor al país. Aquell any 1962, any de la victòria segons Moll, any de l'acabament del diccionari Alcover-Moll, de la creació d'Edicions 62, de Nosaltres els Valencians, ... Moll va reunir a casa seva una colla de patriotes i els va exposar la idea de constituir una associació per a la defensa de la llengua i de la cultura. La idea va ser ben acollida i aquells patriotes es van gratar la butxaca i van posar mil, dues mil, tres mil, quatre mil o cinc mil pessetes anuals. Algú va proposar el nom de *Obra Cultural Balear*. Perquè allò fos viable havia de tenir un nom que fos igual en català i en castellà. O, dit d'una altra manera, per a les autoritats franquistes havia de ser un nom en castellà.

Això dóna una idea, sobretot als més joves, de la situació del moment. L'Obra Cultural va néixer com una llum dins una gran tenebra: la gran tenebra de la dictadura franquista, que pretenia exterminar la llengua catalana i la identitat del país. Amb la llengua foragitada de les escoles, de l'administració i dels mitjans de comunicació, i malgrat que es començava a obrir alguna escletxa en el món editorial, el panorama era desolador. "Jo m'empegueïa, diu Moll a les seves memòries, de veure que a les Illes no es feia res per ajudar econòmicament a tantes activitats que semblaven urgents però que romanien aturades o ni tan sols eren iniciades". I l'Obra Cultural es posà a caminar.

Dos van ser els referents d'aquella iniciativa. D'una banda, l'Associació per la Cultura de Mallorca, entitat cívica creada el 1923 i abolida el 1936, que impulsà l'adhesió a la identitat del país amb l'ensenyament de la llengua, l'organització de conferències, cursos, exposicions i altres actes, l'edició de llibres, de la prestigiosa revista *La Nostra*

Terra i que promogué un projecte d'Estatut d'autonomia per a les Balears. Lamentablement frustrat abans de néixer pel cop militar del 36. D'altra banda, l'entitat Òmnium Cultural, que havia estat creada l'any precedent (1961) i que començava la seva singladura, que l'ha portada a 51 anys plens de servei al país que també li feren rebre l'any passat el premi Canigó.

L'impulsor del projecte balear, el filòleg Moll, agraciats amb una gran modèstia, declinà la presidència que els fundadors li demanaven. No volia que es pogués pensar que promovia l'entitat per al propi enlairament. La modèstia de les grans persones. I la primera presidència recaigué en l'enginyer, funcionari d'Obres Públiques, escriptor polièdric i excel·lent poeta Miquel Forteza i Pinya; home culte, amant de la música i intel·lectual compromès que ja havia col·laborat amb l'Associació per la Cultura de Mallorca, Nostra Parla, el Centre Regionalista de Mallorca, i les publicacions *La Veu de Mallorca* i *La Nostra Terra*. Fou president de l'Obra fins a la seva mort, el 1969. El succeí (fins al 1976) l'apotecari i analista Climent Garau i Arbona, home de fe indestructible i incansable emprenedor d'iniciatives cíviques i polítiques.

Els dos presidents esmentats van conduir l'Obra Cultural Balear del Franquisme. Dins l'estret marge d'actuació que la Dictadura permetia, l'Obra Cultural emprengué una tasca de resistència centrada en l'ensenyament de la llengua i la difusió de la cultura des d'una perspectiva de país que el franquisme negava i odiava. S'organitzaren cursos de català, dirigits per Moll i denominats sempre *cursos de llengua* o *cursos de mallorquí*. Per a ser més exactes eren cursos de llengua i cultura, la llengua i la cultura foragitades de les escoles del règim. Aquella Obra Cultural promogué conferències, recitals de cançó, teatre, excursions, publicà el mai interromput calendari, una col·lecció de monografies i donà suport a la revista *Lluc*, que durant molts d'anys fou l'única revista en català publicada a les Illes. I cada any en les seves circulars recomanava als socis l'assistència a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada. En aquell moment es muntaren delegacions a moltes de viles mallorquines i es creà l'entitat germana Obra Cultural de Menorca, constituïda —inicialment per raons pràctiques— com una delegació de l'Obra Cultural Balear. En els anys setanta l'Obra Cultural aprofità les circumstàncies per a introduir a les ones els primers programes de ràdio en català i aglutinà un bon nombre de mestres entorn de les idees de renovació pedagògica i escola en català. Activitat que tingué una feliç expressió en les escoles d'estiu, sempre encoratjades per l'Obra Cultural.

Acabades les quatre dècades funestes amb la desaparició física del dictador, al poeta, intel·lectual i home cívic de referència Josep Maria Llompart li va tocar dirigir l'Obra Cultural Balear de la Transició, entre el 1977 i el 1983. En els primers anys d'aquesta etapa, igual que en els darrers de la precedent, l'Obra Cultural va ser un paraigua sota el qual s'aixoplugà l'efervescència política dels sindicats i dels partits polítics que esperaven la legalització, a més de plataformes, associacions, assemblees, etc.

L'ebullició social i política de la Mallorca del moment es concentrava en un vell pis del centre històric de Palma, que mai no he sabut per què no es va ensorrar de la quantitat de gent que s'hi aplegava. Mentre a una cambra es reunia un partit, a l'altra una comissió per la llengua, al menjador una assemblea d'intel·lectuals, i a la cuina s'hi redactava un avantprojecte d'Estatut d'autonomia. A més d'això, l'Obra Cultural es va implicar decididament en la lluita per l'autonomia i l'oficialitat del català. N'és una bona mostra la convocatòria de la històrica manifestació del 29 d'octubre de 1977 en reivindicació d'un Estatut d'autonomia, que va ser la primera gran manifestació política de les que s'han fet a Mallorca després de la Dictadura. Quan se cita aquella manifestació no es pot deixar de recordar el fet protagonitzat per Josep Maria Llompart, quan en aquell acte va prendre la paraula. Quan va esmentar la nostra llengua com a *llengua catalana*, una part considerable dels manifestants es van posar a protestar i a cridar "mallorquí, mallorquí". Llompart no es va arronsar, i acostant-se més al micro i alçant més la veu, va replicar "català, català". Va ser un moment dur, però aquella fermesa de Llompart, juntament amb la fermesa de Francesc de Borja Moll defensant la unitat del català i el seu nom correcte, va ser la clau de la victòria en la qüestió del nom de la llengua, que, no em cansaré de repetir-ho, va ser una victòria clau. I avui aquest nom ja no és cosa d'erudits o lletraferits, sinó que avui en totes les places de Mallorca el crit que se sent és "a Mallorca en català". Molt lluny, molt lluny, queden aquelles classes "de mallorquí" dels anys seixanta, que ara ens provoquen un somriure de satisfacció.

A partir de 1983, constituïdes les Illes en comunitat autònoma i administrades per diferents governs amb hegemonia dels dos grans partits espanyols, l'Obra Cultural s'ha caracteritzat per la tenacitat en l'empresa i la voluntat i la capacitat d'adaptació a cada conjuntura. L'Obra ha hagut de bregar amb governs indiferents, amb governs més favorables, amb governs hostils i amb governs més hostils. L'entitat ha tingut sis presidències des del 1983, unes breus, com les de Miquel Alenyà, Bartomeu Fiol i Sebastià Frau, i altres de llargues i fructíferes com les d'Ignasi Ribes, Antoni Mir i Jaume Mateu.

Sense deixar, ans al contrari potenciant les activitats tradicionals, com els cursos de llengua, l'Obra Cultural emprèn noves batalles, com les campanyes per aconseguir una Llei de normalització lingüística, a la qual els governants eren inicialment renitents i que finalment es va promulgar el 1986. El 1984 l'Obra Cultural engega una altra gran campanya per aconseguir la recepció de TV3 a les Illes, considerada una eina fonamental de normalització lingüística i de construcció nacional. Es crea la societat Voltor III, que recapta, amb accions de 10.000 pessetes i aportacions d'institucions, el capital necessari per aconseguir un terreny a la serra d'Alfàbia i muntar-hi els repetidors. El 1985, dos anys després de la seva creació, la recepció de TV3 a les Illes era una realitat. TV3 va ser un impacte en la gent il·lenca, pel fet d'arribar en un moment en què només hi havia dos canals de televisió. Per a molta gent, aquella

televisió era senzillament la tercera, i la que parlava el nostre idioma. Després vindria el Canal 33 i altres de la família, a més de Catalunya Ràdio i les altres emissores de la Corporació, i el Canal 9. Tot tenint sempre darrere la feina i l'entusiasme de l'Obra Cultural Balear. La recepció a les Balears de tots els canals de televisió en català (recepció disminuïda d'ençà de la creació d'IB3 i de la vinguda de la TDT) ha estat, malgrat les grans mancances d'aquests canals pel que fa a visió nacional, un dels fets cabdals en la construcció de normalitat lingüística i coneixement mutu entre les terres i les persones de la nostra nació.

El 1986 l'Obra col·labora activament amb el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, la solemne inauguració del qual va tenir lloc a la ciutat de Palma. El 1987 l'Obra Cultural publica la revista *El Mirall* i convoca per primera vegada els premis 31 de Desembre (dits *premis Obra Cultural Balear* a la primera convocatòria). En aquesta s'afirmava que els dits premis es convoquen "amb el fi d'estimular la realització d'iniciatives i activitats orientades a la defensa, la normalització i l'engrandiment de la llengua, la cultura i la personalitat nacional de les Illes Balears".

El 1990 l'Obra Cultural, Acció Cultural del País Valencià i Òmnium Cultural, les tres principals entitats culturals dels Països Catalans, creen la Federació Lull, amb la finalitat de coordinar esforços i tenir més capacitat d'incidència en la defensa de llengua, la cultura i el país. Així l'Obra Cultural es feia més forta, igual que es feien més fortes les dues entitats germanes.

Durant la dècada dels anys noranta es constata que malgrat disposar d'uns instruments legals que podien donar un cert rendiment, a les Illes Balears la llengua no avançava (o fins i tot retrocedia) per la indiferència i la inhibició dels qui tenien el mandat popular i la responsabilitat de promoure-la. Per això l'Obra Cultural, a partir de 1995, convoca repetidament els ciutadans a mobilitzar-se pel català. I comencen les diades per la llengua, a l'inici de la primavera, que arrepleguen milers de persones, les cadenes humanes, els mosaics, els correllengües i després els acampallengües.

Un cop consolidat l'ensenyament del català a tota la població escolar a través del sistema educatiu, l'Obra Cultural va promoure, l'any 2000, l'associació cultural Paraula, Centre de Serveis Lingüístics, dedicada a l'ensenyament de la llengua a les persones adultes i als immigrants. Centre modèlic, promou nous materials per a l'ensenyament del català, disposa d'un centre d'autoaprenentatge, fomenta la integració dels nousvinguts mitjançant el voluntariat lingüístic i les parelles lingüístiques, i, a més, actua com a servei lingüístic oferint assessorament, correccions i traduccions a tothom que ho desitgi.

Un altre fill de l'Obra Cultural és l'associació Joves de Mallorca per la Llengua, creada el 1994 per joves intrèpids, amb la finalitat de promoure el català entre els joves i de fomentar l'associacionisme juvenil. En aquests moments és un dels principals

moviments en defensa de la llengua a Mallorca. Són joves que es fan veure i sentir, amb les seves campanyes per l'etiquetatge en català, pel cinema en català, per la música en català; i que arrepleguen milers de persones en els ja famosos correllengua i acampallengua.

Aquesta és la nostra Obra Cultural Balear. Cinquanta anys de fidelitat i de servei al país. Cinquanta anys defensant no sols la personalitat de Mallorca, sinó la personalitat dels Països Catalans. Perquè defensar una part —des de les pròpies possibilitats— és defensar el conjunt de la nació. Per això és el conjunt de la nació que ha d'estar agraït a l'Obra Cultural i orgullosa del seu servei. Aquest premi que avui rep n'és una bona mostra.

L'Obra Cultural és fruit d'una gran anomalia. L'anomalia de no tenir un país amb les estructures polítiques i el poder suficient per a garantir la normalitat, la continuïtat i la tranquil·litat nacionals. L'anomalia de tenir poderoses forces alienes en contra d'aquesta normalitat, continuïtat i tranquil·litat. A les persones, quan celebren aniversaris, els desitgen molts d'anys de vida. No és això el que hauríem de desitjar a l'Obra Cultural, sinó que la seva acció no fos necessària, perquè això voldria dir que viuríem en un país normal en què la llengua pròpia i la identitat pròpia l'asseguren l'acció política i les estructures polítiques. Però lamentablement això no ho tenim, i l'Obra Cultural Balear és avui tan necessària com sempre, o, més ben dit, és més necessària que mai. Avui, després de trenta anys d'autonomia (l'any que ve a les Illes Balears seran trenta anys), no sols no s'han assolit els objectius que s'havien fixat d'assegurar un mínim de normalitat lingüística i cultural i un mínim de seguretat en el futur, sinó que unes hostilitats que semblaven superades per a sempre es tornen a desfermar com difícilment podíem imaginar. Per això, l'Obra Cultural, capdavantera de la societat civil, és avui més necessària que mai i tots els qui estam compromesos amb el nostre país esperam molt d'ella.

He esmentat el nom de tots els presidents de l'Obra. Ells són el cap visible i la representació de l'esforç i la fermesa de tots. Però l'Obra Cultural és molt més que els presidents. L'Obra Cultural són tots els innombrables col·laboradors, abnegats i generosos com ningú, carregats d'il·lusió i que han deixat la pell en la feina, prenent hores als seus interessos personals; l'Obra Cultural són tots els qui han estat membres de la Junta Directiva: per la Junta de l'Obra ha passat el millor de Mallorca. I l'Obra Cultural són tots els socis, sense els quals res no hauria estat possible. I l'Obra Cultural són els milers de persones que té darrere, que li donen suport, que acudeixen a les seves crides i surten al carrer quan cal. A tots el nostre reconeixement i gratitud. Tots reben un bocinet d'aquest premi Canigó.

Gabriel Bibiloni, estiu de 2012